

לקט אהבת תורה

התעוררות ללמוד תורת הקב"ה
באהבה, בשמחה, בדבקות ולשמה

מלוקט וערוך
לפי סדר פרשיות השבוע של קריאת התורה
ע"פ סדר פשט, דרש, רמז וסוד
מתוך ספרי קדמונינו רבותינו ראשונים ואחרונים
ובסוף הספר: מאמר בענין דרכי הגימטריאות
בסייעתא דשמיא

ע"י

משה צוריאל

מחבר "אוצרות המוסר", "אוצרות גדולי ישראל" ועוד ספרים
"ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר"

בני ברק תשע"א

הודעה ללומד:

חיבורי זה לקטתי בס"ד מתוך ספרים רבים מאד. עת שעברתי שוב להגיה הספר משגיאות שמתו לי לב שבמקצת מקומות לא ציינתי מאיזה ספר לקטתי הרמזים. אין רצוני להתגאות באיצטלא שאינה שלי. כיון שכעת קשה לי לברר מאיזה ספר העתקתי, הנני מודיע על כך באופן כללי בשער בת רבים.

המאמר "על דרכי הגימטריאות" הודפס לראשונה בתחילת ספרי "אור התורה" (שנת תשמ"ג) כיון שאזלה המהדורה, הודפס כאן מחדש

כתובת המחבר והמלקט:

רחוב בית הלל 13

בני ברק 51533

טלפון: 03-5799499

על דרכי הגימטריאות

[מאמר זה הודפס לראשונה בספרנו "אור התורה"
וכיון שהספר הוא כבר אזל, נהדיר אותו פה]

מבוא

מקורות בחז"ל שם סמכו על ענין הגימטריאות

(מקוצר ממאמרו של הרב מאיר דוד בן שם, בספר "גימטריא ונוטריקון" של הרב צבי חיים זאלב, עמ' יז-מג):

ברכות (ח ע"א) שבת (י ע"ב קמה ע"ב קמט ע"ב) (עירובין סה ע"א) יומא (כ ע"א עה ע"ב עו ע"א) מגילה (טו ע"ב) מועד קטן (יז ע"א, יט ע"ב, כח ע"א) נדרים (לב ע"א) נזיר (ה ע"א) גיטין (פח ע"א) בבא קמא (צב ע"א) סנהדרין (כב ע"א, כג ע"ב, פב ע"א, צז ע"ב, ק ע"א עיין שם רש"י ד"ה קוממיות, דף קד ע"א) הוריות (יא ע"ב) מכות (כג ע"ב) חולין (קלט ע"ב) נדה (לח ע"ב)

ירושלמי תענית (פ"ג ה"י) מסכת סופרים (טז, ה)

מדרש ויקרא רבה (כא, ח) במדבר רבה (יג, יג) (יה, יז) (כג, ב) אסתר רבה (ז, כא) תנחומא (קרח, יב) ועוד (עיין "מכלול המאמרים והפתגמים", הוצ' מוסד הרב קוק, ח"א עמ' 482)

וחז"ל דרשו נוטריקרון: שבת קד (ע"א) קה (ע"א) סנהדרין (ז ע"א עיין שם רש"י מדון) מנחות (סו ע"ב) שמות רבה (מב, ג) במדבר רבה (כג, ב) ועוד.

ויש דרשות של חז"ל ע"פ חילופי אותיות:

אתב"ש (ירושלמי תענית פ"ג ה"י) וכן מדרש במדבר רבה (יה, כא)

אלב"ם (במדבר רבה יח, כא)

אח"ס בט"ע (פסחים ה ע"א עיין שם רש"י)

אטב"ח (סוכה נב ע"א) שמות רבה (טז, ז) ועיין רד"ק ליחזקאל (כה, ז) (מז, יז)

*

עשר שאלות ששואלים הלוועגים ומפקפקים לענין הגימטריאות

שאלה ראשונה - אחרי שהגימטריא בא לרמוז לדין שהוא כבר מוסכם, או מקובל עלינו, מה ריווח ומה התועלת ביגיעה זו לחפש ולמצוא התאמה מספרית?

שאלה שניה - מצאנו גדולי ישראל שלעגו והתנגדו לעיסוק הגימטריאות!

שאלה שלישית - ישנם מלים אשר כל קשר ביניהם היא שטות, ורעיון של הבל, אע"פ שיש התאמה מספרית. ואיך נדע להבדיל בין אמת לשקר?

שאלה רביעית - באוסף של עשרות אלפי תיבות, מוכרח להיות שיש הרבה מלים השוות זו לזו בחשבונם. הדבר מקרי ומה הטעם לתלות בזה חשיבות?

שאלה חמישית - מצאנו בין בעלי גימטריאות, כאשר אין החשבון מתאים, מוסיפים "כולל" (עוד מספר אחד) או כולל מספר האותיות, ויש גם המוסיפים שתיים לחשבון (או שגורעים כנ"ל). וזה נראה דוחק!

שאלה ששית - מצאנו בין בעלי גימטריאות דורשים תיבה שלא ככתוב, מוסיפים יוד או ואו, או גורעים, בניגוד למסורת כפי שכתובה בתנ"ך, וזה נראה לא כשר.

שאלה שביעית - מצאנו בין בעלי הגימטריאות שמחשבים "מספר קטן", כלומר בלי "אפסים". היות שמספרים שכותבים עם אפסים הם לפי הערבית, ולא לפי העברית, זה נראה לא נכון בכלל.

שאלה שמינית - מצאנו סרבול שלא רק דורשים את שוויות האות, אלא גם ערכו במיליו. וזה ישתנה. כי יש הא, או הה, או הי. יש וו, או ואו, או ויו. יש גמל ויש גימל. יש דלת ויש דלית. יש פי או פה או פא. ועכשיו הותרה הרצועה, ובזה אפשר להרחיב מסגרת הדרוש לכלול הרבה מספרים נוספים, במקום מסגרת אות פשוטה במקורה! ומי התיר זה? ומה הם הכללים להבין כל שינוי שבהם. ולמה הדברים מרמזים?

שאלה תשיעית - ראינו בבעלי גימטריאות עורכים חשבונות למלים שהם לועזיות, כמו מלאך מטטרון או טוטפות ועוד תיבות. וקשה לקדש בקדושה שפה שמלכתחילה אין בה קדושה. ובמיוחד כאשר האותיות המקורית לא היו בכתב אשורי!

שאלה עשירית - ידענו שגם בשאר שפות (כמו יוונית) ישנם גימטריאות, ומכאן הוכחה שאין קדושה מיוחדת או סגולה מיוחדת לאופן זה של לימוד התורה.

שאלה ראשונה

אם תפקיד הגימטריא לרמוז לאיזו ידיעה שהיא כבר ידועה בלאו הכי, מה ריווח ומה תועלת ביגיעה זו לחפש התאמה מספרית?

תשובתינו

יש כאן חוסר ידיעה בתפקידה של התורה. אנשים חושבים שהתורה באה לסדר חיי אנוש, רק ללמדם מה הוא המעשה אשר יעשו, ואין זה נכון. אלא התורה היא שיטה שכלית, עולם אצילי, אשר רובה ככולה כלל לא נוגע למעשי העולם הזה. המצווה שנצטוונו בה היא לערוך לנו עולם של מושגים מחשבתיים, אשר כל פרטי תושבע"פ באו לצייר לנו ולתאר לנו עולם פנימי זה. דיני לולב, שיהיה אורך ארבעה טפחים, ובדיעבד די בשלש עשרה אגודלים ושליש, ודין נפרדו עליו או נפרצו עליו, באו להגדיר אורות פנימיים. כי אם לשם סתמיות הקיום, רובא דאינשי מוצאים לולבים כשרים בלי להזדקק למקרים גבוליים בין כשר לפסול, ואין שום יחס בין אורך ההצעות והויכוחים שבתלמוד לקלות קיום המעשים ברוב המקרים. אלא וודאי שיש איזה תוכן פנימי לענין כל הלכה מפורטת (ארבעה טפחים וכו').

וכך הם דברי המהר"ל (תפארת ישראל, פרק יג דף מ"ה) "הדברים מבוארים כי התורה הזאת גבוהה על גבוהה, ומדרגה על מדרגה יש לה עד עולם הבא. אף אם נראים דברי התורה מדברים פחותים. . . . וגשמיים (כמו עסק תנור וכיריים, שור ובור, עיין דבריו בסוף פרק יא, דף ל"ט) והם המצוות, יגיע ע"י זה אל המעלה העליונה שהיא פנימיות התורה, הם סודי התורה. ולפיכך העוסק בתורה, העסק הוא בדברים גדולים. כי אין לך לומר כי כאשר יעסוק בדברים הגשמיים כמו נזק שור ובור וכיו"ב שאין לו עסק בדברים הפנימיים" עכ"ל מהר"ל.

מדברי רבי חיים ויטאל (הקדמת "עץ החיים") משמע שזהו עיקר של תורה, ודיני הנגלה הם ירידת דרגא מפני חטא עץ הדעת, וחטא מי מריבה. וכתב של"ה (מהד' אמשטרדם דף קפ"ב: ובמהד' הרב מאיר כ"ץ, ח"ב דף רנט פסקא נב) "ומי שלא ראה חכמה זו לא ראה מאורות מימיו, והכסיל בחושך הולך".

הרמח"ל, באגרתו מתאריך י"ט אדר התצ"ב, כותב שיש לעיין עיון גדול בנגלות התורה רק כשתי שעות ביום, ולתת מרבית היום ללימודי מקרא, דינים ופנימיות התורה. (עיין "שער המצוות" לאריז"ל, פ' ואתחנן דף ע"ט שכתב בדומה לכך, והוא המקור לרמח"ל).

וביתר ביאור כתב רמח"ל בספרו "תקט"ו תפילות" (תפילה ק"א) על ביטוי חז"ל

"חכמת סופרים תסרח", כי בעקבתא דמשיחא יטעו הבריות לחשוב שבחכמה הפנימית היא (וזו לשונו): "סרח ועודף, דבר שאינו צריך כל כך, אלא הוספה בלבד. שבזמן אחר ת"ח היו משתדלים ברזין דאורייתא שהוא חכמה שנאמר בו 'כי ה' יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה'. ופשט של תורה היו זורקים בכמה פלפול וסברא שהוא ק"ש ותב"ן (הערת המעתיק: לבטל קש = גימטריא ת' איש דעשיו, תב"ן גימ' ישמעאל) שהם שתי קליפות עשיו וישמעאל. וזה עוקר הרים זה בזה בסברא, שבזה היו מכניעין אלה הקליפות הסובבים לתורה, ואז היו משיגים תורתך תורת אמת. . . ועתה חכמת סופרים תסרח, שהן רזין דאורייתא הם טפילים לפשט התורה, והפשט הוא העיקר. נסרחה חכמתם וודאי. וזה חכמה חכמת האמת, תורתך תורת אמת, ששם אין מחלקות אלא תורה תמימה. וכל כך למה? אלא 'אבדה עצה מבנים', שהתורה נשתכחה מישראל כל כך עד שאין יודעים יופי ושבח התורה, שנאמר בה 'יקרה היא מפנינים'. וזה היקר לא נראה להם מכמה עננים וחשוכים ומחיצות ברזל שמפסיק ביניהם. וצריך כח גדול להעבירם, וכמה פלפול וסברא להכנס לפנים. רבון כל העולמים! הרי תבן אין ניתן לעבדך, שהוא פשט כמו שצריך, שהרי 'אם הראשונים כבני אדם אנו כחמורים', 'ולבנים אומרים לנו עשו'? וזה ליבון הלכה מצד אמת, וזהו שמעתתא אליבא דהלכתא. והרי אין בנו כח לבקוע בחשוכים האלה לגלות תורתך תורת אמת. 'והנה עבדיך מוכים' ודאי. וזו היא 'מכה אשר לא כתובה בתורה'. 'ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר' (הערת המעתיק: עיין שבת קל"ח ע"ב: 'עתידה תורה שתשתכח מישראל וכו' הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא'). . . "עד כאן לשון רמח"ל.

עוד עיין דברים נרחבים של רמח"ל בנושא זה במאמר הויכוח ("שערי רמח"ל" מהד' ר' חיים פרידלנדר, עמ' כט-לט).

ובתקוני זהר, תיקון ל (במהדורה עם ביאור הגר"א, דף 162) "דאלין אינון דעבדין לאורייתא יבשה ולא בעאן לאשתדלא בחכמתא דקבלה, דגרמין דאסתלק נביעו דחכמה וכו'. וי לון דגרמין עניותא וחרבא וביזה והרג ואבדון בעלמא! והאי רוחא דאסתלק, איהו רוח דמשיח" עכ"ל (הערת המעתיק: עיין "ספר הברית" לגאון הרב שמואל, דף 319 ח"ב דברי אמת, מאמר י"ב פרק ה). והגר"א ציין כאן אל שבת דף ל"ג שם התרו חז"ל: "בעוון ביטול תורה, חרב וביזה". כלומר מניעת לימוד פנימיות התורה נחשבת לביטול תורה, ועל זה העונש בא לעולם.

ויש קצת משמעות בדברי הגר"א (ביאור גר"א על או"ח סימן מ"ז ס"ק ט' בסוף דבריו) שלימוד שטחיות ההלכות הוא רק בבחינת הכשר מצווה לקיימם בפועל, אבל עיקר התורה הוא לימוד הרעיונות, המושגים המופשטים.

וכתבו בשם החתם סופר (חוט משולש, מהד' תל אביב, שנת תשכ"ג, דף קכ"ט) "ואמר,

מי שכופר בנגלה (בגלוי) על נסתר (התורה); כופר הוא בנסתר (בסתרי לבבו) על הנגלה" (שבתורה) עכ"ל.

היוצא לנו מכל הנ"ל, שעיקר מה שהקב"ה חנן אותנו היא הבנת משמעותה הפנימית של התורה. ומאז חדלנו נתדלדלנו וירדנו לגלות, גם שכחנו כל המון התורה הזאת, נאבדה חכמת המסורת לספור אותיות מלא וחסר. נאבדה חכמת טעמי המצוות. נאבדו מדרשים (לפי תיקוני זהר, מהד' מוסד הרב קוק, עמ' קמד ע"ב היו לנו פעם שמונים ספרי אגדתא), נאבדו שש מאות סדרי משנה (חגיגה יד ע"א). נאבד רוב ספרי הזוהר שהיו על כל כ"ד ספרי תנ"ך (דברי חיד"א ב"שם הגדולים", ח"ב ערך: זהר), נאבדו כ"ד קושיות ששאל ריש לקיש וכ"ד פירוקים שענה לו ר' יוחנן (בבא מציעא פה ע"א). נאבדו פירוט ל"ט תולדות שחידש ר' יוחנן לכל אחד מל"ט אבות המלאכות (ירושלמי, שבת, פ"ז תחילת ה"ב). חסרנו כל כך הרבה חכמה שאין מלים לתאר את מסכנותינו. ולכן במצבנו הקשה, לכל הפחות נכיר ונדע: שאף שלא ידענו תוכן פרטי העולמות הפנימיים, ידענו על מציאותם באופן כללי.

ונראה שיש קשר בין הכופרים באמתיות הגימטריאות, לכופרים בעצם עולם הסוד. כי הגימטריאות הינן קריצות וסימונים להורות על תכנים רב-מימדיים, על שחקים ממעל, ועל עמקי תהום מתחת; והרמזים מלמדנו שהשיכבה של תורה הנגלית לעינינו היא רק עור-חיצוני בלבד, ומסתירה תחתה עולם מלא אור. המספרים הם רק כלים ומנופים לחפש על ידם ולהגיע לאיזה-שהו עמקות יותר ממה שהושג עד כה. הגימטריאות הן מין צופן אשר במינימום של אותיות מרמזים על הון רב, אשר אין מספר לכרכים וספרים שצריכים כדי לפרש בפרוטרוט כל פרטיו, כי כל החכמה היא אלוהית ואינסופית. רק דרך סידור כ"ב אותיות אלף-בית, לפי שינוייו וחילופיו, יכולו כל אלה. ומי שאוטם לבו מלהבין זאת, הופך את התורה ליבשה (כנ"ל לשון תקוני זהר שהבאנו) וגורם לו, ולאחרים שמושפעים ממנו, ריחוק מן האמונה הצרופה ומן קיום המצוות בדקדוקיהן וברוחן האצילית. כופרים אלו הם שגרמו הנליזות הנוכחית שאנו רואים בין דלי-ישראל, דלי מחשבה ודלי מעש.

וזה נרמז בדברי רש"י על דברים (ד, ט) "אז כשלא תשכחו אותם (המצוות) ותעשום על אמתתם, תיחשבו חכמים ונבונים. ואם תעוותו אותם, מתוך שכחה, תיחשבו שוטים" עכ"ל. כי פעולות חיצוניות של הדת נראות בדויות, כל עוד לא מבינים את הרעיון בדבר, את הריקום הפנימי. מעשים טכסיים בלבד במרוצת הזמן אובדים את כל חן שבהם, ואין בכוחם למשוך את האדם לגבור על ניסיונותיו וקשייו בחיים.

וכך הם דברי ר' חיים ויטאל (בהקדמתו ל"עץ חיים" עמ' יג):

"הרי מבואר בפירוש אף בדברי התנאים שאין האדם יוצא ידי חובתו לגמרי

בעסק המקרא והמשנה והאגדה והתלמוד בלבד; אלא הוא מחוייב לעסוק בכל יכלתו בסתרי תורה ובמעשה מרכבה. כי אין הנאה להקב"ה מכל מה שברא בעולמו רק בהיות בניו למטה עוסקים ברזי התורה להכיר גדולתו ויפיו ומעלתו. כי בפשטי התורה ובסיפוריה ובדיניה ובמצוותיה, בהיותם כפשטם, אין בהם שום היכר וידיעה לידע את בוראם יתברך. אדרבה יש בהם מצוות וחוקים שאין הדעת סובלם וכל אומות העולם מונין את ישראל ואומרים להם: 'וכי מה התורה הזאת אשר ציוה אלוקיכם אתכם, דברים שנראין כחידות ומשלים? ליקח קרן ולתקוע בו ביום ראש השנה. ואתם אומרים שעל ידי כן שטן הרוחני המקטרג העליון מתערב, וכיוצא מדברים אלו. כמעט רוב מצוות התורה ובפרט פרטי דיניהם, אין השכל סובלם.' וא"כ היכן הוא הדר התורה ויופיה וגדולתה? ועל כיוצא בזה נאמר 'אם צדקת מה תתן לו? ואם חטאת מה תפעל בו?' כי השכר והעונש אשר עליהם הוא לך לבדך. אמנם בסודות התורה ובעסק כוונת המצוות ע"ז נאמר בהיפך. אם בטובה נאמר 'תנו עוז לאלהים'. ואם ברעה נאמר 'צור ילדך תשי' וכו' וכו'. ודברי אלו מבוארים לאשר נגע אלהים בלבו וזה סוד מ"ש לעיל כי הקורא במשנה ובתלמוד נקרא 'עבד המשמש את רבו על מנת לקבל פרס'. מה שאין כן [הלומד] בחכמת האמת כי הוא מתקן כביכול ונותן כח למעלה, וזהו נקרא עוסק בתורה לשמה בלי ספק" עד כאן לשון ר' חיים ויטאל.

שמעתי ממו"ר הרב שמואל דביר שזהו מה שהטיף הנביא (ישעיה כח, ט-יג) "את מי יורה דעה, ואת מי שיבין שמועה? גמולי מחלב? עתיקי משדים? כי צו לצו צו לצו, קו לקו קו לקו, זעיר שם זעיר שם... למען ילכו וכשלו אחר ונשברו, ונוקשו ונלכדו". כלומר כאשר תופסים כל חוקיות התלמוד כמעשי-טלאים, פסקי פסקי ובלי תכנם הפנימי, אז כל הבניין נופל. במקום לגשת בגדלות-המוחזן הם כתינוקות, עושים מעשי להטוטים-קוסמיים, וכביקורת התלמוד "רטין מגושא ולא ידע מאי קאמר" (סוטה כב ע"א).

והמבין יבין שאזהרת התלמוד שם להיות "משמש תלמיד חכם" פירושו ההבנה בתורה בעומק. ולכן תמיד בזוהר קראו "מארי מתניתין" לבעלי תלמוד הנגלה בלבד בלי הבנת הפנימיות (במאה ועשרים מקומות קראו להם חכמי הזוהר כך). כי עומק "התלמוד" הוא מה שלא ניתן לכתובה, אלא נמסר ללב טהור, העמל ויגע בהמון התורה הזאת. "באובנתא דליבא תליא". מעשה מרכבה אינו נלמד בשנים, כי מלים הם צורות חיצוניות בלבד. עיין בזה דברי מהר"ל (סוף פרק א' של אבות "לא מצאתי לגוף טוב משתיקה", דף נ"ה, וכן "גבורות השם", דף קי"ב בענין משה רבנו). עיין "שער רוח הקודש" לאריז"ל (דף ע"ה) בענין הייחודיים. ספרי זהר עצמם אינם מפרטים את הסודות, אלא מצביעים בקיצור על יסודות והקדמות, מהם ועליהם אפשר לבנות.

נביא כאן בדברי הגאון רבי מנחם מנדל שקלאוו, שלמד בצוותא עם הגר"א ספר

משלי, ועל ידו יש לנו הביאור ההוא. וכך הוא כתב בתחילת ביאורו לספר "ברית מנוחה": "... זה הספר הקדוש "ברית מנוחה" כבר העידו כל קדושי עליונים... דברים הנאמרים סתומים מאד כי בעוה"ר העולם חשך בעדינו, ונסתמו נשכחו מאיתנו דברי התורה הזאת... וענין מספר של אותיות התורה, והשמות [הקודש] נשכחו מאתנו. הגם שכל המקובלים (מספרים) [סופרים] מלות התורה, ומדביקין במספר שמו ית' [תואמים החשבונות] ומצרפים צירופים, אבל עוונותינו גרמו, מחמת החושך נחשכו כל מאוריה, וסוגרו דלתותיה... וראשית פתיחתה פתחתי למען יזכרו שכל התורה והעולם בשמותיהם ואותיותיהן, הכל בא במספר. ומזה יבין הנגלה והנעלם, ונתייחד זה בזה, וגנוז זה בזה. והמוציא במספר יבין שהכל האציל וברא ויצר ועשה [הקב"ה] במספר, כמ"ש 'אז ראה ויספרה, הכינה וגם חקרה' (איוב כח, כז). וכן כתב בזוהר פרשת ויקהל, ופרשת משפטים. וכן בספר יצירה קרא זה בשם 'ספירות', ספר וספר וסיפור. וכן בספר "ברית מנוחה" עצמו כתב שעל כן יאמרו המושלים בואו חשבון וכו' שהכל בחשבון בא... והחכמה דומה למקום אחד שיש בו כמה פרסאות בחשבון וגבולה ונקראת החכמה [חכמה תתאה והיא מלכות] 'חשבון'. וכן בדרך השמינית [כתב ספר 'ברית מנוחה'] והאותיות מראים בחשבונם כמה ממשלות יש... [ואחר כן כתב] ודע כי מלת חשבון מלשון מחשבה והיא הצורה הראשונה הנשפעת מהנשמה המשכלת עכ"ל. וכן הקדוש הרב האריז"ל זצוק"ל הלך בדרך זה כידוע מספריו. וכן קבלתי מאמ"ו הקדוש החסיד רשכבה"ג רבנו אליהו זצוק"ל ועל זה העמיד ספריו. אך צריך שיהא חשבון מושכל בשכל, נגלה ונעלם, [כלומר שיהא תוכן הנעלם מוסבר, ולא סתם התאמה-מספרית]. ועל כן הסתירו קדמונינו, וכל דבר ודבר הסתירו הנעלם [והוא] בהנגלה ממש. והכל [אפשרות ההבנה בתוכן הרעיון] תלוי ביראת ה'. כי לזה צריך סייעתא דשמיא שיבוא על דבר אמת, ואז נגלה לעין כל האמת במופתיה, והוא ממש כמו אבן ספיר אשר במקומה הנכון והראוי לה מאירה מאד. וכשאינה במקומה הראוי לה, אינה מאירה" [ולכן שמה ספירה] עכ"ל הרב מנחם מנדל שקלאוור.

סיכום הדברים הנ"ל: העדר הגימטריאות אינו סתם חוסר של תוספות ציצים ופרחים לתורה. אלא העדר מקצוע זה מורה על התכחשות לכל העולם הפנימי, עליו מושתת כל יקר ההופעה האלוקית עלי תבל. וכדברי הגר"א על משלי א' סוף פסוק כ': "ורמז הוא פתח השער להסודות". ע"ע דבריו על משלי (ז סוף פסוק יב).

אם נרצה להבין התיקון הפנימי של לימוד רמז, נפנה לדברי ר' יצחק אייזק חבר זצ"ל, על דברי הגר"א ("אדרת אליהו", מהד' סיני דף 271; ובמהד' ירושלים שנת תשמ"ח עמ' 434) וכן הזכיר בקצרה בספרו "אור תורה" הערות לספר "מעלות התורה" של רבי אברהם אחיו של הגר"א, פסקא טז) כי כמו ספירת יסוד המחברת בין תפארת ומלכות, כן מקצוע הרמז מקשר בין תורה שבכתב לבין תורה שבעל פה. וכמו שיש

ביסוד י"ג בריתות (נדריים לא ע"ב) כן יש ברמז י"ג מידות שהתורה נדרשת בהם. בעומק ההבנה עלינו לקשר בין חידושי בני אדם [חז"ל] ולמצוא את הרמז בחזון האלוקי [נבואה או רוח הקודש] ונמצא שהם ענין אחד לגמרי מכל צד. נמצא שה"חכמה" [בית אב] הוא מה שמקבל האדם מרבו. לעומתה "בינה" [אימא] היא מה שהבין האדם בעצמו מתוכיות הדברים. והם באמת אחד. "לא אפסיק רעותא דתרווייהו לעילא, בחד נפקו ובחד שריין, לא אפסיק דא מן דא ולא אסתלק דא מן דא" (זהר ח"ג דף רצ ע"ב). וזהו תפקידו של לימוד רמזים, לגלות הקשר ביניהם. וכבר כתב חיד"א בהגהותיו לזהר ח"ג דף קנ"ב ע"א בענין לימוד ארבעה אופני פרד"ס [פשט רמז דרש סוד] כי המחסר ממלה זו אות ס' (סוד) נשארו אותיות "פרד", "אל תהיו כסוס כפרד, אין הבין" (תהילים לב, ט) כי בגלל זה לא יבין בתורה.

שאלה שניה

מצאנו גדולי ישראל התנגדו לעסק הגימטריאות.

תשובתנו

נביא דבריהם וניווכח שהתנגדותם היא לאופן מסויים בלבד.

רבי אברהם אבן עזרא בהקדמתו לתורה כתב: "... גם יש דרש שהוא טוב לאחרים, וידריך דרך תבונה את הנערים. כי יש עוף שאינו רואה ביום הנגהות, ובלילה רואה מפני שעניו כהות, כדרש שהעולם נברא ב[אות] ב' בעבור [נוטריקון] 'ברכה'. ואם הדבר ככה, הנה [פסוק] 'בוקק הארץ ובולקה' [שג"כ מתחיל באות ב'] 'ואשיתהו בתה', 'בלע ה' ... " עכ"ל. מהר"ל חולק על דברי הראב"ע הנ"ל (בדרשה על התורה, סוף "באר הגולה", עמ' כו עיין שם) ומבסס דרשת חז"ל.

עוד מתנגד לענין דרשות ע"פ אותיות הוא שו"ת חוות יאיר (סוף סימן ר"ח) הכותב: "ובכולם, לבלות הזמן בהם אסור. כי וודאי אחר החיפוש יראה וימצא אלפים ורבבות, והיא מלאכה ואינה חכמה. רק אשר נתן ה' בלבבו, והוא מוטעם ונכון בלי דוחק [של כוללים, ושימוש במספר קטן] אל ישלך אחר גיוו, רק יכתבנו לזכרון ויהיה בעיניו כמוצא שלל רב, כי הוא סימן טוב לנשמתו, חלק אלוה ממעל, שיש לו יניקה ומבוא במקום גבוה, וקדוש ייאמר לו. . . ואם יחנני האל אדפיס מה שעלה בגורלי מהנהו מילי מעלייתא". [הערת המעתיק: ובספר "שם הגדולים" לחיד"א, מערכת ספרים, ערך: גימטריאות, מובא שראה ספר זה של חוות יאיר].

וממשיך החיד"א "שם הגדולים", מערכת ספרים, ערך: גימטריאות: "ודבר פשוט [הוא] שאין לאבד הזמן ולטרוח בגימטריאות. רק אם יבוא בנקל בעת מן העתים, הנה מה טוב" עכ"ל. אבל עיין בספרו "נחל קדומים", "לחם מן שמים"

ושאר ספריו, שחיד"א עצמו הביא גימטריאות בשפע.

וגם הגר"א כתב (בליקוטים על אדרא רבה, שהודפסו בספר ביאוריו לתיקוני זהר, שם לפני דף א', ד"ה ומחצדי חקלא זעירין אינון וכו') "... ואינהו בשולי כרמא, שאף הקוצרים אינן מגיעים לתכליתה אלא זעיר שם, בסוף הכרם, קוצרין מעט ר"ל שאין מגיעין אל תכלית החכמה, ולומדין בגימטריאות שהן בסוף הכרם הידוע, וגם אינן מבינים על בוריו להשיג הדבר על אימתתו. וז"ש לא אשגחן ולא ידעין לאן הוא אתר, כמה דייאות" עכ"ל. ובכל זאת אין להכחיש שכמעט כל חיבורו של הגר"א על תיקוני זהר בנוי על גימטראות. וכן ספרו "אדרת אליהו" על התורה. ומפורש כותב תלמידו ר' הלל שקלאור ב"קול התור" (פרק ב' ס"ק נ') "חכמת סופרים תסרח (סוטה מ"ט) זה מכוון לחכמת רמזים וגימטריאות, והם בייעודו של הגר"א, וכנודע סבל רבות מזלזולים [מת"ח אחרים] בענין זה" עכ"ל.

על דברי ר' אברהם אבן עזרא והדומים לו בגנות נוטריקון וגימטריאות, נמליץ כדברי רמ"ק ב"פרדס רמונים" (שער עשר ולא ט', פרק ט') על דורות שהיו עוד לפני גילוי ספרי הזהר ברבים, שלא נקראם כופרים בגלל טעויות תפישה שלהם. כך רבנו אבן עזרא לא ראה את הספרות הענפה במקצוע זה שהופיעה אחרי עלייתו לגנזי מרומים. ולענין שאר המתנגדים, חוות יאיר, חיד"א וגר"א הם עצמם הרבו גימטראות בשפע רב מאד. ביקורתם הוא נגד מי שיעשה מקצוע זה עיסוקו הבלעדי, ויזניח בגלל זה שאר חלקי התורה. כל שכן לפי הגר"א, מי שמסוגל להבין בהרחבה תוכן רעיוני טועה שלומד בשטחיות. ההתנגדותם לגימטריאות היא למי שמקלקל בשיעורי הראוי, ומפסיד בזה. אבל מעשיהם של הגדולים הנ"ל מוכיחים כי "אשרי חלקו" של המחדש בגימטריאות.

שאלה שלישית וכן שאלה רביעית

[ג] יש גדולים שהביעו התנגדות לגימטריאות כי אפשר על ידם לחשבן גם כן רעיונות של הבל ושטות, ואיך נבדיל בין אמת ושקר?

[ד] באוסף של עשרות אלפי תיבות, מוכרח להיות שיש הרבה מלים השוות זו לזו בחשבונם. הדבר מקרי ומה הטעם לתלות בזה חשיבות?

תשובתנו

בעיה זו אינה רק בתחום זה. כי גם בפלפולי תורה מצאנו "תורת-פורים", ותורת החילוקים שכבר צווחו גדולי הקדמונים נגדן. כן גם בפרשנות על התורה, ישנם כשרים, וישנם כאלו המגלים פנים בתורה שלא כהלכה. וכך הם דברי תורה "כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם" (הושע יד, י). וכבר חקר

בשאלה זו רבי יוסף שלמה דל-מדיגו (אב"ד המבורג ואמשרדס, נפטר בשנת תט"ז 1656) בספרו "מצרף לחכמה", עמ' 59-60 וזו לשונו:

"אין לחכם השלם לתקוע עצמו בדברים כאלה שכן ליצני הדור מכוונים לכמה מאלה, דרך משל "אשה" בגימטריא "דבש", "אשה יפה" בגימטריא "שמחה גדולה", "זכר" בגימטריא "ברכה", "נקבה בגימטריא "נזק"... כמה מאות מאלו יש אצלי ששמעתי מארחי פרחי... ואולם הנרצה בסודות המקובלים הם דברים עמוקים שהגימטריאות ושאר הדרכים אינם אלא פתח והתחלה... וכן דרכי מקובלים... רזין עילאין ואי אפשר לדעתם אם לא תהיה לו איזה ידיעה ומדה בגימטריא או ר"ת וכו' שמשם יתעורר המבין דבר תוך דבר לחקור יותר ולירד לתכלית כוונת הסוד... משא"כ המכוונים לגימטריא לבד, כקצת מפרשים ודרשנים, שמראים על עצמם שהם ניעורים וריקין ובטלנים" עכ"ל.

אמר המעתיק: מה שהרב יוסף שלמה דל-מדיגו דחה במחי יד, צריך עיון כי מצאנו גדול עולם שהשתמשו בגימטריאות הללו עצמם. מלת "אשה" גימטריא "דבש", מובא ברבנו בחיי על ויקרא (ב' פסוק י"א) אלא שמפרש בזה מושג רעיוני. הם ענייני יצר הרע. וזה שייך למדרש (בראשית רבה י"ז): "מתחילת הספר [בראשית] עד כאן אין כתוב אות ס' [המסמלת סטיה, ושטן]. כיון שנבראת אשה נברא שטן עמה". וענין נזק הנקבה, גימטריא זו מוזכרת ע"י הרא"ש על התורה, (פרשת תזריע) והרעיון מוזכר בסנהדרין (ק' ע"ב) באותם דברי בן סירא, שלא נדחו שם ע"י חז"ל. וכן מילתא דפשיטא הוא שיש "זכר" שכל מידותיו כנקבה, כל אופיו הוא כדי לקבל מהזולת בלי שום מדת חסד ומדת נדיבות לזולת. הוא הנקבה. ויש "נקבה" אשר היא כולה צורה רוחנית של זכר, כמ"ש רבי שמחה זיסל על בתו ("חכמה ומוסר", ח"א דף תל"ו). ובזה יש מענה ללצים הלועגים. וגם הערתו של הרב דל-מדיגו על שמחה, הרי כך הוא מפורש ביבמות (סב ע"ב).

וכך מצאנו ביקורתו של ר' יעקב עמדין, בביאורו לאבות "לחם שמים" (סוף פרק ג'): "הגימטריאות לא נמסרו אלא ביד החכמים האמיתיים, כי יש בהם דרכים לדבר והפכו, ונדרשים לכל חפציהם. מראים פנים לכל צד, לטוב ולרע, כענין ענג גימטריא נגע... ובכאן הרשת פרושה... כצבאים הרוקדים [כוונתו לכת שבתי צבי שר"י] ודורשים מקראות לעצמן בגימטריאות בדויות, לפרוק עול התורה ולצאת מן הדת... כללו של דבר, גימטריאות וגזרות שוות אין אדם דן אותן מעצמו על מנת לחדש דברים אשר לא שיערום אבותינו הקדמונים, בעלי הקבלה האמיתיים; רק אם לקיים דברי חכמים ומסורת אבותינו, הן זה וזה מותר וישר כוחו, שכר הרבה יטול. בזה האופן רשאי חכם לחפש אחד גימטריא לסמוך עליו דברים ישרים... ולברר דברי, למען הראותך קצת התהפכות הגימטריאות, אציגה עמך פה שנים ושלושה גרגרים, על הגאולה ועל התמורה. הנה תורה (611) גימטריא יקו"ק אקו"ק אדני צבאות (611).

נגד זה הוא ג"כ גימטריא סמאל לילית (611). הרי דרך החיים ודרך המוות שאמר הכתוב (דברים ל, יט). וכן אמרו חכמים (תענית ז ע"א) מאן דזכי ליה סמא דחיי, מאן דלא זכי, סמא דמותא. כי היא להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים. וכן משה (345) גימטריא אל שדי, וגימטריא אלהים אחרים (345) גם שמדא (345). מלת תלמוד (480) גימטריא השכינה (480) וגימטריא לילית (480). כי העוסק בזו (תורה) ובזה (תלמוד) ניצול מזה (סמאל) ומזו (לילית) ומאלה (שניהם יחדיו) עכ"ל.

ראינו מלשונו שלא דחה בשום פנים ואופן לגימטריאות הסותרות זו את זה. ואדרבה, בסוף דבריו הנ"ל, הראה ר"י עמדין שבכל זאת יש קשר אמיתי גם בין נושאים שהם שונים זה מזה, כלומר גם מן דבר והיפוכו. כי ע"י בחירה חופשית שקולה ומאוזנת יש ביד האדם לבחור בין טוב ורע. התנגדותו הנמרצת היא למי שישתמש בהתאמה מספרית למען הוכחה לרעיון כוזב, כאילו שני הנושאים שהם מנוגדים זה לזה בתוכם הם ממש אותו דבר, זה מלבוש לזה. וע"י רעיון כזה הופך האדם את הקערה על פיה, להרשיע כרצונו. אבל למדנו לעיל שהקב"ה בהעריכו את הטבע ואת היצירה ערך מראש קריאת שמות שני הנגדיים בעבור הבלטת רעיון מסוים (של בחירה מסוימת) לכן הוא אמת.

גם חז"ל אשר על רז לא אניס להו ישבו על מדוכה זו של הגימטריאות הסותרות ואמרו במסכת כלה רבתי פ"ג (ליד סימון ס"ק ל"א) כי "שלום" (376) ניתן בשע"ו אותיות (376). אלא מעתה עשו (376) הכי נמי דשלום הוא? התם נמי. ומה בשעה שכתוב בשמו "שלום", הוא מרעיש את המדינות, מפני "ועל חרבך תחיה". אם אינו כתוב (בשמו שלום) על אחת כמה וכמה עכ"ל. והנה בתקופת גלותנו הארוכה נתגלה ענין נוסף בענין עשו, אשר כולו צביעות. רוממות "השלום" בגרונום של צאצאי עשו, אבל חרב פיפיות של התפשטות צבאית בידם. הם שתמיד מניפים דמות יונה, ומתנהגים כדוב. חז"ל השכילו "יכרסמנה חזיר מיער" (תהילים פ, יד). מראים טלפים של מפריס פרסה, סימן לכשרות החזיר (עיין בראשית רבה, ריש פרשה ס"ה). הרי חלק מרשעותו של עשו, שמפגין רק באופן חיצוני "שלום". מכל זה למדנו שיש אמת בהתאמה מספרית זו ואין כאן מה ללעוג לגימטריאות.

שאלה חמישית

מצאנו שיש מוסיפים חשבון "כולל" (עוד מספר אחד). ואם הקב"ה כיוון מלכתחילה למען ימצאו הבריות גימטריא זו, הקצור קצרה ידו ח"ו מלרמוז רעיון זה בלי צורך לדחיקות זו? ויש מפליגים לספור מספר האותיות שבמלה בתור "כולל". ויש אפילו מי שמוסיף עוד שתיים במספר חשבון המלה, הלא הם הרוקח בהקדמתו לביאורו לתורה (דף ט"ו). וכן רבי יעקב צמח (תלמיד של רבי שמואל ויטל, בנו של ר' חיים) בספרו "תפארת אדם" (דף קי"ב). וכן הגר"א ("אדרת אליהו", מהד' סיני,

דף 239; ובמהד' ירושלים, שנת תשמ"ח עמ' 388 עיין הערות "באר יצחק" (שם). וגם האריז"ל (עץ החיים, דף ז') מוסיף המילה והכולל. וכן ב"קיצור הכוונות" לרמח"ל (דף קי"ד, ליל יום כפור, "אור זרוע לצדיק") זרוע גימטריא אל אלף למד אדני. וברור שהוסיף כאן ב' כוללים.

תשובתינו

גרסינן במכות (כ"ב.) "כמה מלקין אותו? ארבעים חסר אחת שנאמר "במספר ארבעים" (דברים כה, פסוקים ב-ג) מנין שהוא סמוך לארבעים. ושם בגמרא חלקו בין ביטוי "ארבעים במספר" זהו ארבעים ממש. "במספר ארבעים" [הפוך מהסדר הנ"ל] מניין שהוא סוכם את הארבעים" ע"כ. (ע"ע פירושים לדרך לימוד הגמרא ברמב"ם ה' סנהדרין פרק י"ז ה"א בכסף משנה, רדב"ז ולחם משנה). והנלע"ד שההבדל הוא כי יש בכל "עשור" שתי בחינות. [א] הפרטים יחידות [נקרא ארבעים במספר]. וכן [ב] הקובץ, שהם מהווים חטיבה כללית [נקרא במספר ארבעים]. התלמוד מלמד שכאשר מקדימים המלה "במספר ארבעים" מדובר על הצד הכללי ואז הפרטים שבו הם אחד פחות (כמו בבראשית מו, כז, "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים", אבל בלי יוכבד שנולדה בין החומות והיו רק ששים ותשעה). כך בנידוננו, יש אופן לבטא את המושג מצד המספר הפרטי (לפי גימטריא שלו הוא אחד פחות), ויש אופן מצד שלימות כל הקבוצה שבו בסך הכל, ואז נוסיף אחד. (והוא הדין, לפעמים נוריד מספר אחד, כלומר, לנכות ענין הכלל שבו). עוד עיין רד"ק (על שופטים ט, ז). בזה מוסבר "כולל".

וסודו של "כולל" ראינו ב"פתחי שערים" לרי"א חבר (ח"ב דף 252 שער מד ומ"ן פרק יז), שענינו לרמוז שנשאר שורש המלה דבוקה עדיין למעלה. ונלע"ד להוסיף על דבריו, כי "כולל" בגימטריא 86 אלהים. כלומר, כח המחיה כל, כח רוחני שבחפצא ההוא שהמלה מסמלת. וע"ע סוד אחר ברמ"ק, פרדס רמונים, (שער כ"ז פרק ח') ועיין רבנו בחיי (במדבר ו, כג).

יש אסמכתא תורנית לענין "הכולל". כתב "בעל הטורים" על בראשית (מח, ה) "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי". הנה הבודק ימצא שחסר אחד לחשבון ההתאמה ביניהם? [אפרים מנשה חשבון 726; ראובן שמעון חשבון 725]. אלא כאן יש תוספת כולל. מובא בספר "בני יששכר" (חודש כסליו, מאמר ב, פסקא ב, דף מ"ב): "מכאן למדו המקובלים להוסיף הכולל". וכן כתב החיד"א ב"דבש לפי" (ג' ס"ק י"ד בשם רמ"ע מפאנו). והנה תלמידו של הרב "תרומת הדשן" כתב ב"לקט יושר" (או"ח דף 3) בשם רבו ע"פ מה שכתב רש"י בדברים (ד, כה) "ונושנתם" (852) בארץ, צדקה עשה הקב"ה להקדים גלות ישראל מא"י בשנתיים (לאחר שמונה מאות וחמשים שנה בלבד, גיטין פח ע"א) לבל יקוים בהם ח"ו סיפא דקרא "כי אבוד תאבדון". והנה לכאורה היה דיו להקב"ה להקדים גלותם בשנה אחת בלבד ומדוע הקדים בשנתיים?

אלא מכאן הראיה שיש ענין "כולל", כי 851 היינו ניהו 852. ולכן מההכרח היה להקדים בשנתיים, כדי לנתקו מן חשבון הנ"ל. ושפתיים ישק משיב דברים נכוחים.

זאת ועוד. ענין תוספת מספר שתיים לענין גימטריא יש לבאר על פי דברי מהר"ל (תפארת ישראל, דף ע"ז, פרק כה) אשר רק ככלות ג' חדשים לצאת בני ישראל ממצרים היה אפשר לתת להם תורה, כי כל תוך שלושה כלבוד דמי. כי חדש ראשון שייך למצבם הקודם. וחדש השלישי שייך למצבם העתידי. והחדש שני ואמצעי הוא המפריד הין החדשים המסונפים לקצוות. זה מעין דין לבוד, תוך שלושה עדיין לא פרוש ממצבם הקודם. והענין מוסבר כי בפחות משלשה עדיין הענין דבק אל הקודם וכדברי הגר"א לעיל. מניין שתיים עדיין דבק למספר הקודם.

ויש עוד הסבר לכולל "שתיים", כי נוסף כולל לתיבה הראשונה בה דנים. וגם נוריד כולל מהמלה השניה בה דנים. וישתוו בזה שני המספרים. וגם לענין צורך חשבונאי זה כיון מראש יוצר הכל, לסיבה הנעלמת מאיתנו. אין שום דבר לבטלה.

שאלה שישית

לפעמים מצאנו הדרשנים בגימטריאות שמחשכנים את התיבה שלא ככתוב, בתוספת ו' או י', או מחסירים אות ו' או י'.

תשובתנו

מצאנו שחז"ל עצמם נהגו לעשות כך "מוסיפין וגורעין ודורשין" (בבא בתרא קיא ע"ב; יומא מח ע"א; זבחים כה ע"א; בכורות מד ע"ב).

נוסף על כך שאלה זו כבר שאלו בזהר (ח"ג דף רנד ע"א) על פסוק "ביום כלת משה" (במדבר ז, א) דרשו המלה לשון "כלה", למרות שהכתיב לפי המסורת עם אות ו'. זו לשונם: "מאן יהיב לון רשות למגרע אות מניה? אלא על אלין תיבין חסרין דאינון מלאים, ומלאים דאינון חסרין, ועל כל פירושים דיכלין למעבד לקשטא כלה (שכינה) בתכשיטין דילה, קוב"ה מני (ציוה) למעבד כמה דיימרון ולמהוי מאמין להון הה"ד ע"פ התורה אשר ירוך עכ"ל. [מתורגם לשון הקודש: "מי נתן רשות לגרוע אות ממנה? אלא כל המלים החסרות שהם מלאות, ומלאות שהן חסרות, ועל כל הפירושים שיכולים לעשות כדי לקשט את הכלה בתכשיטים שלה, הקב"ה ציוה לעשות כמו שיאמרו [חכמים] ולהאמין להם ההוא דכתיב 'על פי התורה אשר ירוך'"].

ואע"פ שלשון הזוהר כאן משמע ציות לחז"ל עצמם, אבל מצאנו ראינו גושפנקא לכך גם לדורות הבאים. הנה בדברי האריז"ל (שער הכוונות, ענין ספירת העומר, סוף

דרוש י"א) חישוב מלת "תשפוט" מלא ו', וכן "מישור" מלא ו', אע"פ שלפי מסורתנו שתייהן חסרות. וכן ב"שער הכוונות" (דרוש לראש השנה, סוף דרוש ג') דרש מלת מעיין חתום לחשבון ק"פ, עם ב' יודין, אבל בפסוק יש למלה זו רק אות יוד א'. (וכן מצאנו רש"י על מנחות עח תחילת ע"א דרש "תהיינה" עם ב' יודין, ודלא כמו שכתוב במקרא). וכן ב"שער רוח הקודש" (יחוד נ"ה) כתב אריז"ל: "ירא את ה' בני ומלך ועם שונים אל תתערב". מסר האר"זל יחוד המועיל ליראת ה', בצירוף ר"ת ו' במלת ו"עם" אע"פ שבנ"ך שלנו כתיב "עם" בלי ו'. (ואולי יש איזה מסורת כזה, כי בסוטה דף כב ע"א לשון הש"ס "ועם", וכן במדרש דברים רבה סוף ב'). וע"ע בשדי חמד (כללים, מערכת ג' ס"ק נ') הביא דוגמאות. וכן דרשות הרמ"ע מפאנו, "כנפי יונה" (חלק שני, סימן א' דרך כ"ב וכ"ג) הורה לעשות כן תמיד!

ואולי בגלל שאלות הללו ודוגמות אחרות, כתב הרוקח בהקדמתו לבראשית (דף ט"ו): "ואל תדרוש הרבה גימטריאות, כי אפילו ליצינים עושין כן, ופן יתלוצצו ממך בני אדם". עכ"ל. ודבריו צריכים עיון גדול, כי הוא עצמו הפליא לעשות בגימטריאות, והורה לנו דרך לעשות כמעשהו בכל פסוק פסוק, בדבריו בסוף שערים ז, ח, י, י"ד, ט"ו, כ"ה, כ"ו, כ"ז, ל"ה. אלא הנראה לי כוונתו, לא לדרוש כך ברבים, פן ייכשלו הבורים (כי הכל קל, למי שלא מבין את הענין). אבל לעצמו, פשיטא שראוי לכל אחד ואחד לעשות ציצים ופרחים לתורה עד מקום שידו מגעת.

שאלה שביעית

ראינו כמה וכמה ספרים העורכים חשבון לפי "מספר קטן", כלומר, בלי "אפסים". דבר זה נראה פסול, בגלל שסימון "אפס" הוא בספרות (פ' קמוצה, ו' חלומה) ערביות, ולא בעבריות. ועוד הרי כל רבבות התיבות יופשטו ויכונסו לתוך כמה מסגרות בודדות, כי מקסימום של כל מספר יגיע עד מספר 9 (והוא הקטנה של צ') וכל המספרים במקום להורות על יחודיות שלהן, ימונו בין 9-1. ובעל כרחנו הרבה מילים יתאימו זה לזה, ובלי שום התאמה רעיונית, כי לא השארנו המלים בגימטריא הטבעית שלהן!

תשובתנו

אמנם נכון שהאריז"ל ("שער המצוות", פרשת ואתחנן, דף עח) התנגד לשימוש באופן זה של מספר קטן. וזהו נימוקו: "לפי שכל מספר קטן הוא ביצירה במטטרון. וחכמת הקבלה היא באצילות, שבו הוא מספר גדול של האותיות. וכל מי שנפשו אינה מתקנת, בא לדעתו תמיד ענין מספר קטן" עכ"ל.

אבל מפליא הדבר שכל תוכן ספר "תיקוני זהר" בנוי על מספר קטן?! ענה על

כך רבי שלום בוזגלו זצ"ל (כסא מלך, דף 5, והוא המחבר של "מקדש מלך" על ספרי הזוהר) בשם האריז"ל (כנראה באותם כתבים שלא הגיעו לידינו) "שכוונת הרשב"י בתיקונים לתקן עולם העשיה, כי שם קליפות תקיפין, ועשיה אין בה כי אם מקרא, וחדושי תורה שבה כולם במספר קטן" עכ"ל.

ואם נרצה ליישב על פי פשוטו של דבר נאמר כך, כל עניני העולם מסווגים לעשרה, לפי עשר ספירות. (אשר לא כאן המקום להסביר מה ענינו המיוחד של כל אחת ואחת מהן). כל אחת מהן לפי מספר סידורי, הוא אב-טיפוס, בין אם הוא באחדים, או בעשירות, או במאות או באלפים. וההבדל הוא: אחדים בעשיה. עשירות ביצירה, מאות בבריאה. אלפים באצילות. (כמפורש ע"י רמח"ל, אדיר במרום, מהד' ורשא דף 65; ובמהד' הרב חיים פרידלנדר דף קיז). וענינם כך: אצילות, שם הקב"ה הכין כלים רוחניים, כלומר עשר הספירות. ועדיין אין שום נברא. בבריאה יש מעין חומר גולמי כללי. ביצירה, הכין הקב"ה צורות המבדילות ומאפיינות כל דבר. ובעשייה יש גמר וצחצוח סופי לכל דבר. כמוכן ככל שישתלם גשמיות הדברים, בה במדה מתרחקים הדברים מרוחניותם ושלימותם האמיתית. ולכן, כתר נקרא "אין", מפני שבהעדר הגשמיות שמה היא הרוחניות. עיין דברי מהר"ל (סוף פרקי אבות, דף שכ"א) שביאר מה הן בריאה יצירה עשייה.

להבין הבנה מקיפה לפרטי המספרים עד לאלפים, הוא באצילות. אבל כשמתרחקים הדברים מן השורש, מבחינים רק בסוג הכללי ומצטמצמים למאות. וכאשר מתרחקים עוד יותר, מגיעים לעשרות בלבד כי לא מבחינים בכל הפרטים אלא בכללים, ובעשייה מגיעים לאחדים בלבד. זהו ענין מספר קטן ולכן היא דרגא נמוכה. לתת חשיבות לכל חפצא רק לפי מקומו בסדריות הדברים. ובזה 800, או 80, או 8, הם כולם "היינו הך".

ובספר "תפארת אדם" (להרב יעקב צמח, תלמידו של הרב שמואל ויטאל, בנו של הרב חיים ויטאל, דף ק"ל) ביאר כי לכל דבר יש בחינת: פנימי, תיכון וחיצון. ולכאורה פירושו הפוך מהנ"ל. אחדים בפנימיות. עשירות בתיכונות. מאות בחיצוניות. רק אם כוונתו לגשמיות הדברים, אין כאן סתירה להנ"ל, כי ככל שמתמעטת הרוחניות, כך מתרבה הגשמיות. ופשוט הוא.

פעולת הנשמה (מחשבה) היא בבריאה. פעולות הרוח (דיבור) הן ביצירה. ופעולות הנפש (מעשים) הן בעשיה. וזה יסביר תיקוני מספר קטן. וזהו אי"ק בכ"ר גל"ש דמ"ת הנ"ך וס"ם זע"ן חפ"ף טצ"ץ. הגר"א הזכיר אותם הרבה. וסדר הקבוצות הללו: כתר, חכמה, בינה, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, והאלף (-א' בסגול) תחזור ל-אלף (א' בפתח) בסוד "איכה ירדוף אחד אלף" (דברים לב, ל). וסוד "ויתנו לך כתר מלוכה", שהמלכות נעוצה סופה בתחילתה, בכתר. ע"י כל הביאורים הנ"ל

ברור שלא השתמשו במושג של "ביטול אפסים" במספר קטן, כמו שחושבים הטועים, ולא התכוונו לכך.

שאלה שמינית

מצאנו בחז"ל גימטריאות רגילות, כמו שהבאנו בתחילת מאמר זה. אבל לא ראינו אצלם שירחיבו את המסגרת וידרשו מילויים של האותיות. כי יש כבר כמה וכמה אופנים.

אות ג:	אות ד:	אות ה:	אות ו:	אות פ:	אות ת:
גמל	דלת	הא	וו	פא	תו
גימל	דלית	הי	ואו	פי	תיו
		הה	ויו	פה	תאו

כאן נשאל מהו מילוי דמילוי? (דרגא שלישיית של מספרים).

יש להקשות, לכאורה הותרה הרצועה להוסיף דרשות עד אין סוף. ודאי ההגיון קובע שהקב"ה פעל לפי איזו חוקיות, לפי תכנית קבועה. ולא פעם כך ופעם כך! וכאן גם נשאל מהו ענין בגימטריא של נקודות? ע"ע עץ החיים (דף רע"א, שער אנ"ך פ"ג).

תשובתנו

הרבה מדברי האריז"ל בנויים על המילואים, וטעם גדול בדבר. כי האות עצמה מראה על מה שמראה (כל אחת מהן דבר שונה) והוא סוג של השפעה (עיינן "פרדס רמונים" לרמ"ק, שער האותיות). וכל משפיע נחשב זכר (וזהו משל, כמו בעיני חשמל, יש חוט זכר וחוט נקבה, עבור זרם הולך וזרם חוזר. וכן בהרכבת האילנות מרכיבים שני זנים, המשפיע נקרא זכר, והמקבל נקרא נקבה). מלת "מלוי" בגימטריא 86 כינוי ושם אלהים, ענינו מדת ה"דין" (לשון די וגבול) וזוהי מדת הנקבה. כן מלת כוס 86 כי הוא מכיל ומסיים מדת ההשפעה שלא תרבה על מידה מסוימת. וכן כתוב בעץ החיים (שער ל"ח פרק ב'). ובכלל שלוש דרגות בדבר.

(א) האות בפני עצמה, גלמית.

(ב) האות הפשוטה וגם במילוייה, אז יש בה גם בחינת זכר, וגם בחינת נקבה. (לדוגמא, אדם נברא בצלם אלוקים, כי אותיות יוד הא וא הא 45 גימטריא אדם. המילוי לבד וד א או א גימטריא 19 חוה).

(ג) כאשר מבחינים באותיות המילוי בלבד בפני עצמן ובלי הפשוט. מדרגה

אחרונה זו היא פחותה ממדריגה ב', שהיא עליונה על כולן.

ומפורש כותב הזהר ח"ג דף ב. "חבורא דאתוון דאינון מתחברן בטמירו בכל את ואת כגון א, אלף, כולהו אתמסרו ליה למשה מסיני". [מתורגם ללשון הקודש: חבורי האותיות שהן בהעלם [במילוי של מבטא האות] כגון א, אלף, כל אלו נמסרו למשה מסיני].

סוגי המילויים - ידוע שאות יוד היא בחכמה (לפי סדר ארבע אותיות יהו"ה, מול חכמה, בינה, תפארת, מלכות). ולכן גם מילויי האותיות הי [במילוי עם אות י], גם ויו [במילוי יוד], גם פי [במילוי יוד], גימל [במילוי יוד], דלית [במילוי יוד], כולן יורו על קו ימין וחסד, מפני אות י' שבשם.

עוד ידוע שאות ה' מורה על נקבה, ומדת ריבוי (רבייה באה לעולם - בכא בתרא טז ע"ב, וזה נרמז בפסוק "הא לכם זרע", בראשית מז, כג), החיד"א כתב סגולה לאשה עקרה להוסיף לה שם שיש בו אות ה'). כך לשון "זהר חדש" (מהר"ד מוסד הרב קוק, עמ' עב טור ג) "לית בכל אתוון את דמתתקנא לאולדא בר את ה'. הא את איהי מתתקנא למעבד פירין ואיבין יתיר מכל שאר אתוון" [מתורגם ללשון הקודש: אין בכל האותיות המסוגלת להוליד חוץ מאות ה'. אות זו מסוגלת לעשות פירות ותוצאות יותר משאר האותיות"]. ולכן מילויי הה, פה, וו הם בקו בינה, הן שמאל ונקבה, מפני אות ה' שבשם.

ידוע שאות א' מורה על אמצע (צורת אות זו יש ב' זרועות, לימין ולשמאל, ובאמצע קו מחבר, קו דעת, תפארת. ולכן מילויי הא, ואו, תאו מרמזים לכך.

ועכשיו יובן יפה טעם כל שינוי במילוי, מה שהקב"ה הכין מראש באופן מדוקדק ביותר! (הנ"ל מבואר ב"שער הכוונות" לאריז"ל, פסח, דרוש ו).

תוספת עיון בענין דרגות המילויים, בהשוואה לשאר עניני הגימטריאות, נבין מדברי "שער המצוות" לאריז"ל (פרשת ואתחנן דף ע"ט)

[א] המילויים מסמלים בשלוש ראשונות הם (חב"ד).

[ב] השינויים בצורת האותיות הם בחסד גבורה תפארת.

[ג] אכפלתות הן בנצח, הוד, יסוד,

הווה אומר בהסברתו כך: מילוי של אות הוא תיקונו העליון, בליווי כח המושפע ממנו. צורה היא התגשמות על הכתב (ואיננו כהיגויו בפה, במילוי). ואכפלתא הוא ענין התרחבותו בעניני עוה"ז, "ויתפוצצו הררי עד" (חבקוק ג, ו).

ענין מלוי דמלוי הוא מבואר ב"פרי עץ חיים" (שער לולב, פ"א). לבאר פשוטו

נאמר: כבר הזכרנו בשאלה שביעית שככל שמתרחקים מן השורש, כך מתגשמים הדברים, בהתרחבות יתירה, מתרחקים מהמציאות האמיתית והנצחית. זו לשונו של המהר"ל, (נצח ישראל, סוף פרק כט, דף קמ) "כי הנבדל הוא בפועל, והאדם הגשמי אינו בפועל, רק הוא בכח" (כלומר, ביכולת. מחויב הוא להוציא כחותיו מן הכח אל הפועל). וכן לשון מהר"ל בנתיבות עולם (ח"א, דף סג, נתיב התורה פרק טו): "כי האדם הוא בכח, והוא נברא שיצא אל הפועל ע"י תורה ומצוות" עכ"ל. כי כל חייו של האדם הוא שואף והולך אל שלימותו. וכאשר מת (אותיות ת"ם ונשלם) שם ינוחו יגיעי כח. וזו לשונו ב"גבורות השם" דף קנו, פרק מא): "שאיין לדבר מציאות בפועל, רק אם הוא נמצא נח (במנוחה). אבל הנהר הזה שאינו נח (אלא זורם בתמידות) אין לו מציאות גמור בפועל" עכ"ל.

ראינו מזה הביטוי "כח", הוא ענין ירידה אל ההגשמה, אל עולם הנקבה, עולם הנבראים והמקבלים. ולכן, שם יקו"ק, פשוטו יש בו ארבע אותיות;

ובמילוי יש בו עשר אותיות, כך: יוד הי ויו הי

ובמילוי מילוי יש בו כ"ח אותיות, כך: יוד ויו דלת (9) הי יוד (5) ויו יוד ויו (9) הי יוד (5)

ופירש האריז"ל, "ועתה יגדל כח אדני" (במדבר יד, יז) כלומר להוריד עד דרגא שלישית שם של "כח" אותיות. וכדברי רש"י על פסוק ראשון של ספר בראשית (אשר גם בו יש כ"ח אותיות) לקיים "כח מעשיו הגיד לעמו" (תהלים קיא, ו). ולכן גם פסוק ראשון של עשרת הדיברות יש בו כ"ח אותיות. ולכן מאמר "יהא שמיה רבה מברך לעלם לעלמי עלמיה" יש גם בו כ"ח אותיות. ומענה "יתברך וישתבח ויתפאר וכו' וכו' דאמירן בעלמא", הוא בעל כ"ח תיבות. זאת אומרת, דרגא שלישית זו של מלוי דמלוי, מובלטת ביותר בעולם הנוקבא, המקבלים של שפע. (ויתר ממדרגה משולשת אי אפשר לנו לבטא או לתפוש בשכלנו, ולכן אומרים רק קדוש, קדוש, קדוש (ג' פעמים) ולא מבטאים דרגא רביעית נוספת. ולכן גם "מלך מלכי המלכים" ולא מגיעים לדרגא רביעית).

ונסיים נושא זה בדברי ר' אלעזר הרוקח כי פסוק: "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך" (תהלים קיט, יח) "נפלאות מתורתך" בגימטריא גימל מם טת רש יוד וו תו.

וכעת נסביר קצת ענין גימטריא של נקודות. מקורו בתקוני זהר (מהדורה עם ביאור הגר"א, דף 10) בו כל עיגול נחשב = 10. כך חיריק = 10, חולם = 10, מלאפום = 10, צירי = 20, סגול = 30, קובוץ = 30. וכל קו נחשב לאות ואו (ו') המונחת על צדה, כך פתח = 6, ניקוד קמץ = 16 (ו' על יוד). וההגדרה להבדיל בין גימטריא של אות לגימטריא של ניקוד (ע"פ דברי האריז"ל, עץ החיים, שער טנת"א) כי אות היא בבינה,

וניקוד בחכמה. כלומר, ניקוד היא סגור וגלמי בלי פיתוחו (יעוין קלח פתחי חכמה, לרמח"ל, פתח כ) והיא בחינה עליונה יותר.

ומהלך עמוק יותר, ביאר האריז"ל ("שער הכוונות", על שמונה עשרה) כי כל ניקוד שונה ומורה על ספירה שונה (ע"ע הערה חשובה מאד לגר"א על תקוני זהר דף ט' ע"א ד"ה מ"ב, ובדף קמ"ז ע"ב ד"ה קמץ) כך: כתר-קמץ; חכמה-פתח; בינה-צירי, חסד-סגול; גבורה-שבא; תפארת חולם; נצח-חיריק; הוד קובוץ; יסוד מלאפום; מלכות-ללא ניקוד. וחשוב מאד לדייק בהבעת המבטא הנכון, כי המטשטש בין צירי לסגול (כמנהג ספרד) מערבב את הספירות. והוא הדין בין קמץ לפתח. וכן המטשטש בין המלאפום לחיריק (כמנהג החסידים האשכנזים) או בין חולם לצירי (כמנהג ליטא). והנקודות הזעירות הללו הם כמו מפה גיאוגרפית. מציינים נקודה להורות על עיר. פס וקו מורה על נהר. על הנייר הן קטנים מאד, אבל במקומם הם מטרופולין ורחבים מאד. כך נקודות אלו הם כוכבים אשר הספירות שהן סמלים להם, גדולים פי כמה מכל היקום אשר לרגלינו. ויש לאדם ליזהר.

יש לשים לב לדברי הרמ"א (או"ח סימן ס"א סעיף כ"ב) אחרי האזהרות לדיוקים במבטא של קריאת שמע מוסיף: "והוא הדין הקורא בתורה בנביאים ובכתובים, יש ליזהר".

בכתבי אריז"ל לא נפוץ השימוש בגימטריא של נקודות. אולי בגלל דבריו ב"שער רוח הקודש" (דף ע"ה) שבזמן הזה אחרי חורבן בית המקדש, אין לנו כניסה לחכמה (נקודות) רק בבינה (אותיות).

שאלה תשיעית

אמנם נכון, כי כל אשר כתוב בתורה ערוך ומסודר, אף לפרטי פרטים, ודרושים לכל חפציהם. אבל איך זה ישתמשו המקובלים בגימטריאות של מלים לועזיות, כמו תיבת זעיר אנפין, אריך אנפין, אשר הם לשון ארמית. ומה נאמר ומה נדבר כאשר המלים הן בשורשן יוונית, כמו מטטרון, שבשורשן אותיות יוונית. וכן מקובלים אחרונים דרשו במלחמת משיח נגד "ארמילוס" וזוהי "רומלס" ממייסדי רומי, ושורש התיבה באותיות לטיניות!

ונאחז כאן לדוגמא. אריז"ל מפרש "אילן" שהוא 91, חיבור אדני-יקו"ק, ומסביר בכך כינוי ליעקב, אשר חיבר התיקון שלם. אבל מלת "אילן" לא מופיעה בתנ"ך בשום מקום כי אם בספר דניאל בלבד, בארמית. בלשון הקודש הוא "עץ". וכן לדוגמא שניה, תיבת "מחילה" איננה בתנ"ך (כפי שהעיר ר"י עמדין על ברכת "סלח לנו"). ואעפ"כ דרש האריז"ל בכוונות לראש השנה כי "מחול" = ד' פעמים אהיה". עוד עיין ספר "רגל ישרה" (נכתב ע"י בעל בני יששכר) ערך אנטיוכוס, וערך אנדרלמוסיא.

תשובתינו

וכי רק כאן השתמשו חז"ל בלשון לועזי? והרי אף בתפילין דרשו "טטפת", ט בכתפי שתים, פת באפריקי שתים (מנחות לד ע"ב) וכן בשבת (לא ע"ב) "הן יראת ה' היא חכמה", "הן" ביוונית (מלת אוננו) זו אחת. וכן רש"י על דברים (כא, יד) "לא תתעמר בה" פירש שהיא מלשון פרסית!

ונוכל לומר בפתרון דבר זה דברי אדמו"ר רבי צדוק מלובלין זצ"ל (פרי צדיק, דברים, הושענא רבה, פסקא ל) "שבכל שבעים לשון יש תיבה אחת מלשון הקודש שהוא ניצוץ קודש המקיים הלשון" עכ"ל. [תוספת המעתיק: אפשר להביא דוגמא תיבת "אבל" (עירובין ל ע"ב) הוא "יה- בול" (י' בפתח, ב' רפויה, ו' בחולם) בגרמנית פירושו "אמת" או "נכון". וכן ממלכת בריטניה. אמרו חוקרי לשון כי מלומדי דורות ראשונים (שהיו גם בקיאים בלשון הקודש) קראוהו "ברית-אניה", הם עם יורדי הים באניות. וכן תיבת "שק" באנגלית כך לקוחה מלשון הקודש]. אבל גדולי החסידות הסבירו שבהרבה מפרטי לשונות הגוים יש גינוני קדושה. עיין ליקוטי מוהר"ן ברסלב (ח"א פסקא לג סעיף ב) הכותב: "לבד שהחיות ואלקות שם בצמצום גדול, רק כדי חיותו להחיותו ולא יותר". ואני מפרש דבריו, כי כל כח הדבור הוא אלוקי רק יש דרגות בדבר, ואין צרופה ונקיה וברה כלשון הקודש.

שאלה עשירית

שאלה:מצאנו שגם ביוונית יש נוהג-עתיק של נתינת ערך מספריי לאותיות והדבר מפורש במשנה בשקלים פ"ג משנה ב: "יוונית כתובה בהן, אלפא, ביתא, גמלא" ? אם כן, מה היא הקדושה התורנית המיוחדת שנייחס לגימטריאות?

תשובתנו

באותה מידה נשאל גם אנו, אשר ראינו שאין אנחנו בני ישראל היחידים שמתפללים, כי גם בני ישמעאל פונים בתפלה חמש פעמים ביום. ולא רק אנו מתענים (ביום כיפור וכדומה) אלא לישמעאלים יש ארבעים יום של רמאדן! ולא לנו מונופול על הטפה לעדינות ולמוסריות, כי כן כל ספרי נוצריים עוסקים לכך.

ומה בין זה לזה?

ברם כשנעיין ביישוב הדעת, ניווכח מה דימוי כוזב בין אדם לקוף. כי כל "צידקותם" של האומות היא אמצעי בהשגת "כבוד הבריות", היא צביעות וזיוף. מה יועילו תפילותיהם, כאשר הם נקמנים, אכזריים, תוקפנים, שונאי הבריות. ומה

יועילו צומותיהם כאשר לפני הצום ואחריו, עורכים "פסטיבל" (בלועזית, "פסט" הוא סעודה ענקית). וכל מושג "קרניבל" בא משורש לטיני "קרני" (אכילת בשר).

לכן לשאלה זו נענה שזהו חלק מן הצעת בחירה חפשית שהכין ה' בעולמו, להבחין בן חוט-תכלת לקלא-אילן, וצריכים מבט חודר ואמתי. כן בנושא הגימטריאות יש איזה שהוא דימוי קלוש וחיצוני בינינו לבינם. אבל המעיין יוכח שאין להם כל פאר תכנית ערוכה מראש כמו שמוצאים אנו בספר הספרים, התנ"ך, עם רבבי רבבות התאמות. ועוד בכתב-יד אוקספורד (מספר 1822) יש סיכום של 75 מיני גימטריאות. וחוזן מן הראשון שבו, מנין פשוט, מה יש לעכו"ם להראות?

על גימטריאות בסדר התפילה

כתב בעל ספר "בן איש חי" בביאורו לספר תהלים הנקרא "חיים והשלום" (דף 115) "גול על ה' דרכך, ובטח עליו והוא יעשה". מובן וידוע כי כל תפלה שתהיה על סדר כ"ב אותיות של אלפא ביתא, היא מסוגלת הרבה להתקבל ברצון, יען כי לא נברא שמים וארץ אלא בשביל כ"ב אותיות התורה. ולכן ר"ת בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ גימטריא כ"ב. כן מצאנו כי מספר כ"ב הוא קודם לאותיות יהו"ה. כך לפני י' בא ט', לפני ה' ד', לפני ו' ה', ולפני ה' ד'. טדה"ד גימטריא כ"ב... ולכן תקנו הוידוי על סדר כ"ב אותיות, וגם שאר תחנונים. וזהו גול על ה', האותיות הרמוזות לפני אותיות יהו"ה. עכ"ל "בן איש חי" לענינו.

ולא רק התפלות המיוסדות מלכתחילה לפי סדר א"ב (כגון אשרי וכדומה) אלא כל התפלות כולן מסודרות בטעמים עמוקים ויסודיים דווקא בסדר הפסוקים והתיבות לפי שקדמונינו ערכו. מרן רבנו יוסף קארו זצ"ל, היה לו מגיד שלוח משמים. ואנו מוצאים בספרו "מגיד ישרים" (פרשת וישלח) שהמגיד מוכיח אותנו: "והטוב בעיניך מה שאתה עושה? אינך הולך לבית הכנסת בהשכמה, ולכן אתה צריך לומר תפילה על ידי טלאי להקדים המאוחר, ולאחר המוקדם (כלומר לדלג בפסוקי דזמרא, ולאומרם אחרי שיסיים שמונה עשרה) והלא ידעת כי כל סדרי התפילות מיוסדים ומסודרים על יסוד וסדר נכון, ואילו תאחר הקודם, הרי אתה מפריד ומקלקל הסדר" עכ"ל

הערה חשובה

ספר פסק "כף החיים" (על שו"ע או"ח סימן נ"ב ס"ק ב') הסתמך על דברי המגיד הנ"ל, וכתב שהמדלג "מהפך הצינורות... והרבה גדולי ישראל, אף שמאחרים לפעמים לבא לבית הכנסת, מתפללים בסדר ולא בדילוג" (למרות פסק השו"ע בסימן נ, ב שחייבים לדלג, והם גורמים לעצמם תפלה ביחידות בלי מנין) עכ"ל. והעיר לנכון ידידי רב שמעון וייזר שיש מדברי המגיד לר"י קארו דווקא ראייה עצומה להיפך מדברי

"כף החיים". כי בתוכחתו הוא מאיץ בר' יוסף קארו לקום מוקדם בכדי שלא ידלג פרקים. ואם הדין הוא שיתפלל ביחידות בלי דילוג, למה לא השמיענו כזאת המלאך, אשר זה הוא החידוש העיקרי, לעקור דברי חז"ל (ברכות ח.) שיש עדיפות גדולה להתפלל במנין, משא"כ אמירת פסוקי דזמרה היא לכל הדעות פחות במעלה (היא חסידות ומנהג ע"פ הגמרא בשבת ק"ח ע"ב). וגם בדברי האריז"ל אין שום הוראה בענין עדיפות אמירת המזמורים לפי סדר, יותר מלהתפלל שמונה עשרה עם הציבור. עד כאן ההערה.

בכל אופן למדנו חשיבות הענין על סדר הפרקים והמשפטים. וכמו שסיכם "כף החיים": "שצריך לדקדק בכל מעשי המצוות שיהיו כסדרן וכמשפטן, אע"פ כי אין אתנו יודע רמזיהם וסודותיהם". והרואה ב"שער הכוונות" לאריז"ל וכן ב"פרי עץ החיים", רבוי הכוונות בראשי תיבות, סופי תיבות, וחילופי אותיות, יתפלא כמה ריבוי משמעויות השקיעו חז"ל בכוונת התיבות. וכתב ר"ח ולווי"ן (נפש החיים, שער ב' פרק י"ג): "... כי גם מה שנתגלה לנו קצת כוונות התפילה... ועד אחרון הרב הקדוש איש האלוקים נורא האריז"ל, אשר הפליא הגדיל לעשות כוונות נפלאים, אינם בערך אף כטיפה מן הים כלל נגד פנימיות עומק הכוונות אנשי כנסת הדולה מתקני התפילה, שהיו ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים. וכל מבין יבין דלא איתי אינש על יבשתא שיוכל לתקן תיקון נפלא ונורא כזה, לכלול ולגנוז במטבע תפילה קבועה וסדורה בנוסח אחד, התיקונים של כל העולמות, עליונים ותחתונים, וסדרי פרקי המרכבה... עכ"ל.

אותם המזלזלים בלעגי-שפה כששומעים פרפראות גימטריאות של תורה ותפילה, זרים הם לרוח היהדות, תלושים הם ממסורת הדורות, מני ר"א הרוקח והטור ואילך, שעסקו במקצוע זה.

מצאנו בזוהר (ח"ב דף קע"ו) משל נפלא על נידוננו, ונעתיקנו בתירגומו של בעל הסולם: "משל לאדם שדירתו היתה בין ההרים, ולא ידע יושבי עיר. זרע חיטים ואכל חיטים כמות שהם. יום אחד בא לעיר, הגישו לו לחם טוב. אמר אותו אדם, זה למה? אמרו לו, זה הוא לחם לאכול. אכל, והיה מוטעם מאד לחיכו. אמר, וממה נעשה זה? אמרו לו, מחיטים. אח"כ הגישו לו עוגות בלולות בשמן. טעם מהם. אמר, ואלו ממה נעשו? אמרו לו מחיטים. אח"כ הגישו לו מאכל מלכים הנלושים בשמן ודבש. אמר, ואלו ממה נעשו? אמרו לו מחיטים. אמר, ודאי, אני בעל כל אלו (שהוא חקלאי וגדלים בשדה שלו) כי אני אוכל העיקר של כל אלו, שהוא חיטה. ומשום דעה זו (שחסרה ממנו) לא למד איך לעשות כל אלו המטעמים ולא ידע ממעדני עולם, ונאבדו ממנו. כך מי שאוחז בכללי החכמה (יסודות תורה שבעל פה) ואינו יודע כלל בכל העידונים המענגים היוצאים מכלל הוא" עכ"ל הזוהר.

מלבד החשבונות של תיבות פרטיות בפני עצמן, יש ענין בכמות מלים שבכל תפילה ותפילה. והטור על או"ח (סימנים קי"ג-קכ"ב) מביא הסברים שונים לברכות שמונה עשרה. ומה נהדר המראה כאשר נערך טבלה של מספר תיבות, לפי הטור, ונגיע למספר תיבות של תרי"ג. (הטור לא פירט את בולם אבל השלמנו את החשבון לפי דברי ר' יעקב עמדין בסידורו. אמנם במהד' אשכול הדפיסו בגוף הסידור נוסח של בני זמננו, בשינויים גדולים. אבל המעיין בדברי פירושו של ר' יעקב עמדין ימצא לנכון מספר המלים, והוא עצמו הדפיס את הנוסח הנכון, הביאו אותו בהוצאת אשכול במהדורת צלום בסוף כרך השני של הסידור, עיין שם).

מספר תיבות	ברכה	מספר תיבות	ברכה
29	מלשינים	42	מגן אברהם
42	צדיקים	47 בקיץ, 49 בחורף	מחיה מתים
24	ירושלים	14	אתה קדוש
20	צמח דוד	17	חונן הדעת
35	שמע קולנו	15	השיבנו
34	רצה(עבודה)	20	סליחה
86	הודאה	18	גאולה
53	שלום	27	רפואה
		28	פרנסה
595= ג' ירושלים	סה"כ	20	קבוץ גלויות
6=	תוספת: ה' שפתי תפתח	25	שופטים
10=	יהיו לרצון אמרי פי וכו'	28	המינים
611 "תורה" בקיץ		42	על הצדיקים
613 תרי"ג בחורף			

ויש לשאול:-

ה"בית יוסף" (סוף סימן קי"ג) כתב בשם ר' דוד אבודרהם פקפוק גדול על ענין חישוב המלים, זו לשונו: "ונ"ל שאין לו יסוד ולא שורש כי לא תמצא מקום בעולם שאומרים שמונה עשרה בענין אחד, תיבה בתיבה, אלא יש מוסיפין תיבות ויש גורעין. ואם כן המנין הזה אינו מועיל אלא למי שעשהו ולא לזולתו. ולמה נטריח על סופרים לכותבו?" עכ"ל.

תשובה לפקפוק זה נמצא בדברי האריז"ל ("שער הכוונות", דף שכ"ח) שיש

שנים-עשרה שערים ברקיע לפי י"ב שבטים. וכל יהודי יש לו שורש נפשי לפי עדתו ושרשו, ומכאן שינויי המנהגים שכל אחד ואחד קבל מאבותיו, ואין לשנות. לפי זה גם לריבוי הנוסחאות יש טעם נכון. אבל יש להעדיף דברי בעל הטורים (המבוסס על דברי ר' אלעזר הרוקח וגדולי חסידי אשכנז הקדמונים), על פני דברי המפקפקים, כדברי החיד"א בברכי יוסף (על או"ח סימן מ"ו סעיף י"א) שאם הבית יוסף היה רואה דברי האריז"ל, היה חוזר בו מדעתו. ועוד יש להוסיף. ב"שבחי האריז"ל" מובא שהב"י היה מנמנם בשומעו שיעורים אצל האריז"ל, עד שבישר לו האריז"ל שלפי שורש נפשו תיקונו העיקרי הוא במשנה ובהלכות, ולא בסודות התורה.

ועוד אפשר לדחות הפקפוק. שכל דבר שמכוון חשבוננו לפי איזה רעיון, אין קלקול אם מוסיפים עליו, כי יש בכלל מאתיים מנה. (וכדעת רמ"א על או"ח סימן רס"ג, בשם הרא"ש). כן בתפילה, תוספת תיבות ייחשבו כמו תחנונים ואינם מעצם טופס התפלה. וכן דעת האריז"ל בשער ההקדמות דף ק"ט, ובמבוא שערים דף נ"ט.

ויש להביא ראיה שכל תיבות התפלה הן בעיון מדוקדק ממעשה של שמואל הקטן (ברכות כט ע"א) כאשר עבר לפני התיבה ושכח את נוסח של ברכת המינים. חז"ל נהגו אז כדין תורה שאין קוראים שום תפלה מתוך הכתב. "והשקיף בה ב' וג' שעות, ולא העלוהו". וצריכים להבין מדוע התעכב כל כך הרבה זמן כדי לחבר נוסח קללה למינים? כל שכן שהוא עצמו היה המחבר המקורי של נוסח מטבע ברכה זו? אלא אין ספק שיש להמשיל את התורה ואת התפילות לקרחון שבמימי האוקיינוס, אשר שביעית אחת בלבד נגלה לעינים. ורובו וכמעט כולו שקוע מתחת לפני הים, ואין לעין אדם שליטה על כמותו וצורתו. ויש ענין במספר האותיות והתיבות, וכן בצירופי ראשי תיבות וסופי תיבות וכו'.

ת"ח היודע את האמת יודע שבכל נגלות התורה הוא רק עסוק בחיצוניות הדברים. כדברי הגר"א (אבן שלמה, פרק ח פסקא כא) שהביאו משמו: "וכל זמן שאינו מבין הסוד, אפילו הפשט אינו ברור בידו" עכ"ל. ורבי חיים ויטאל בהקדמתו לעץ החיים, ביאר שבגלל חטא עץ הדעת ירדנו לגלות, והתורה הפנימית התלבשה בלבוש מסתיר של תלמוד בבלי. ובזוהר (ח"ג דף קנב ע"א) מבואר שלעתיד לבוא נזכה לנשמה דנשמה, רזין דרזין, מה שלא נוכל להשיג בהיותנו עדיין בלבוש החומרי של עוה"ז. חז"ל שכל דבריהם נאמרו ע"פ סוד (זהר ח"ג דף רמד ע"ב) גילו טפח והסתירו אלפיים אמה מעינינו.

לדוגמא בבא קמא (כא ע"א) "השוכר בית מראובן מעלה שכר לשמעון. שמעון מאי עבידתיה? הכי קאמר, נמצא הבית של שמעון, מעלה לו שכר". ויש לשאול על רב אשי עורך התלמוד, למה לא ניסח מלכתחילה כך: "השוכר בית מראובן ונמצא של שמעון"? ועוד בהמשך הסוגיה, "השוכר בית מבני העיר מעלה שכר לבעלים.

בעלים מאי עבידייהו? הכי קאמר, נמצאו לו בעלים, מעלים להן שכר". וגם כאן לכאורה ראוי היה לקצר במאמר. והנה בספר "שער מאמרי רז"ל" (עמ' כד-כה) יש ביאור מהאריז"ל עצמו על ענין ראובן, שמעון והבעלים. ובזה יובן יפה מדוע הגמרא (בדף כ ע"א) הגדירה את כל הסוגיא "לא הוית גבן באורתא בתחומא דאיבעיא לך מילי מעלייתא", דברים שהם כולם פנימיות התורה.

כן בכבא קמא (דף לט ע"ב) "שור חרש שוטה וקטן שנגח, רבי יעקב משלם חצי נזק. רבי יעקב מאי עבידתיה? אלא אימא רבי יעקב אומר משלם חצי נזק" עכ"ל. וכמה דיות נשתפכו במשך הדורות, כמה קולמוסין נשתברו, כמה תינוקות נתרצעו ע"י מלמדיהן, על שורות הללו שבתוספת תיבה אחת היינו מונעים טעות בהבנה. (וכן במנחות ה ע"ב "מפטם, גברא הוא?"). אלא ב"אוצר החיים" לאדמו"ר ר' יצחק אייזק קומרנא (על ויקרא דף ר"ה ע"ב) ביאר סודו. וכן בבכורות (מד ע"ב) כהן נקרא בעל מום כאשר אברו מגיע עד ארכובתו (!) והדבר מתמיה. אבל בגר"א על ספרא דצניעותא (דף י ע"ב) רמז ללומדים מהו סודו.

והכל קל בעיני מי שאיננו חכם להבין את הענין. אלא בראותנו צורת ההתייחסות של גדולי הוגי הדעות, אנו צריכים לשנות את יחסנו למקצוע זה בתורה. הנה בענין ל"ג בעומר ועשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא שמתו משך ל"ב יום מפני שלא נהגו כבוד (גימטריא ל"ב) זה לזה (יבמות סב ע"ב) כתב מהר"ל בחידושי אגדות (כרך א', דף קל"ג) "כאשר נוהג כבוד בחבירו, דבר זה הוא עצם החיים. כמ"ש במגילה (כו ע"ב) 'במה הארכת ימים?' לא נתכבדתי בקלון חברי". ובארנו זה ג"כ בברכות (כח ע"ב) אצל 'למדנו אורחות חיים וכו' הזהרו בכבוד חבריכם'. [הערת המעתיק: כי הוא כבוד צלם אלוקים, וזהו עצם הכבוד והוא עצם החיים. עד כאן ההערה]... עוד יש לפרש כי הזמן הזה, מפסח ועד העצרת, מורה על כבוד התורה. ומדריגת התורה שהוא מתעלה עד שער החמישים, ולפיכך הספירה ז' שבועות, מדריגה אחר מדריגה. והם לא נהגו כבוד זה לזה [הערת המעתיק: אשר כל אחד מהם הוא ת"ח והריהו נושא לתורה. עד כאן ההערה]. והיו מתים שלא היו נותנים כבוד, הוא מספר זה דהיינו ל"ב יום, ובל"ג בעומר פסקו... עכ"ל מהר"ל.

לחלק מלומדי התורה נראים דבריו הנ"ל שטחיים, לתלות מספר הימים באיזו גימטריא? אבל כל מי שרגיל ומכיר רוממות דברי מהר"ל, איך כל מחשבותיו הם בעיון הדק היטב ולא סתם "דרוש", יבין שמהר"ל כאן לימד אותנו שמספר הימים מחושב מאד, לא פחות ולא יותר, מול ענין חיוני מאד. ל"ב נתיבות חכמה המפורטות בהקדמה לספר יצירה, והם שנרמזו בל"ב פעם שמופיע שם אלוקים במעשה בראשית, והם אות ראשונה של התורה והאחרונה שבה (ב-ל) הם בסיס לקיום העולם.

אמרו חז"ל "ואין כבוד אלא תורה" (אבות, ו). וכן חייבים לנהוג כבוד בלומדי התורה. ועל חוסר זה נענשו.

עוד יש להביא ראיה נוספת לביסוס יסודי עולם על פי הגימטריא של המלה. האריז"ל ("שער רוח הקודש", דף מה) קובע כי המקולקל בגאווה, יצום ט"ו צומות גימטריא "גאווה". ועוד (בדף מח) שהחוטא בפגם בכיבוד אב ואם יצום מ"ה צומות, גימטריא אב ואם. ועוד (בדף נ') שהחוטא בכעס יצום קנ"א צומות כחשבון "כעס". וכן היוצא חוץ לתחום שבת, יצום תנ"ד ימים כמנין תחום.

ובודאי שאין טעם לגזור צומות "סתם" ולהרבות בצער מפני מקרה של "שם" הדבר? ! אלא בודאי בתוך שם הדבר, גנוזה פנימיותו. בודאי האריז"ל מצא שיש תוכן עמוק לכל שם ושם.

בסיכום הדברים: כל מעשה מצוה, וכן כל דיבור של תורה או תפלה, יש בהם מספר אינסופי של פרטי סודות. למרות שנתחייבנו לקיים התורה כולה בפשטות, גם בלי הבנה כל כך (כדברי "נפש החיים", פרק ה' שלפני שער ד'), לא בגלל זה נימנע מלהשתדל להבין (כל אחד ואחד כפי יכולתו) מה גנוז בכל מאמר בתורה וחז"ל וכל מעשה שנצטיינו בו. ובזה אנו מתקרבים לאמת.

אשרינו מה טוב חלקנו, ומה נעים גורלנו, ומה יפה ירושתינו.